

Mesures de protecció dels i les menors víctimes de violència masclista: una reforma pendent en l'atenció a la víctima

Ana Giménez Costa, Universitat Rovira i Virgili
Elisabet Cerrato Guri, Universitat Rovira i Virgili

Jornada sobre Violència vicària. La protecció dels i les menors víctimes de violència masclista
Barcelona, 26 de maig de 2022

Avís legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 4.0 de Creative Commons permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública del material, sempre que se citi l'autoria del material i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (Departament de Justícia, Generalitat de Catalunya) i no se'n faci un ús comercial ni es transformi per generar obres derivades (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>).

Imatge extreta de skopein.org

Revista Skopein Any III, Número 7, Març – Maig 2015

Presentació de la recerca

- ▶ Convocatòria del CEJFE per a la concessió de beques per a la recerca, els estudis i les anàlisis en els àmbits de l'execució penal, la mediació penal, l'atenció a la víctima, l'Administració de Justícia, el dret civil català i l'ordenament jurídic català, durant l'any 2020 (RESOLUCIÓ JUS/2689/2019, de 10 d'octubre)
- ▶ Beca de recerca obtinguda el 20.12.2019, dins de l'àmbit de l'execució penal
- ▶ Interrupció i represa dels terminis de lliurament pel COVID
- ▶ Lliurament de la Memòria final: 7 de maig de 2020

Equip investigador

- Dra. Ana Giménez Costa. Professora agregada de Dret Civil (Investigadora principal)
- Dra. Elisabet Cerrato Guri. Professora agregada de Dret Processal
- Sra. Maria África Cruz Jiménez, Professora associada de Dret Penal
- Dra. Belén Gallo García. Metgessa forense de l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya i professora associada del Departament de Ciències Mèdiques Bàsiques
- Dr. Víctor Manuel Merino Sancho. Professor agregat de Filosofia del Dret
- Dra. Neus Oliveras Jané. Professora titular de Dret Constitucional
- Dra. Laura Román Martín. Professora titular de Dret Constitucional
- Dra. Núria Torres Rosell. Professora agregada de Dret Penal
- Dra. Cristina Villó Travé. Professora PI-SECTI de Dret Civil
- Dra. Eva Zafra Aparici. Professora agregada d'Antropologia i Treball Social

Objectius

Identificar les situacions de desprotecció de les víctimes, menors, que es produeixen en la realitat pràctica

Analitzar les mesures civils, penals i assistencials que es poden adoptar i la seva interrelació

Detectar els solapaments, contradiccions i/o buits legals que l'aplicació de la legislació múltiple genera en la pràctica.

Visibilitzar les mancances i necessitats que els operadors jurídics i professionals detectant en el seu exercici.

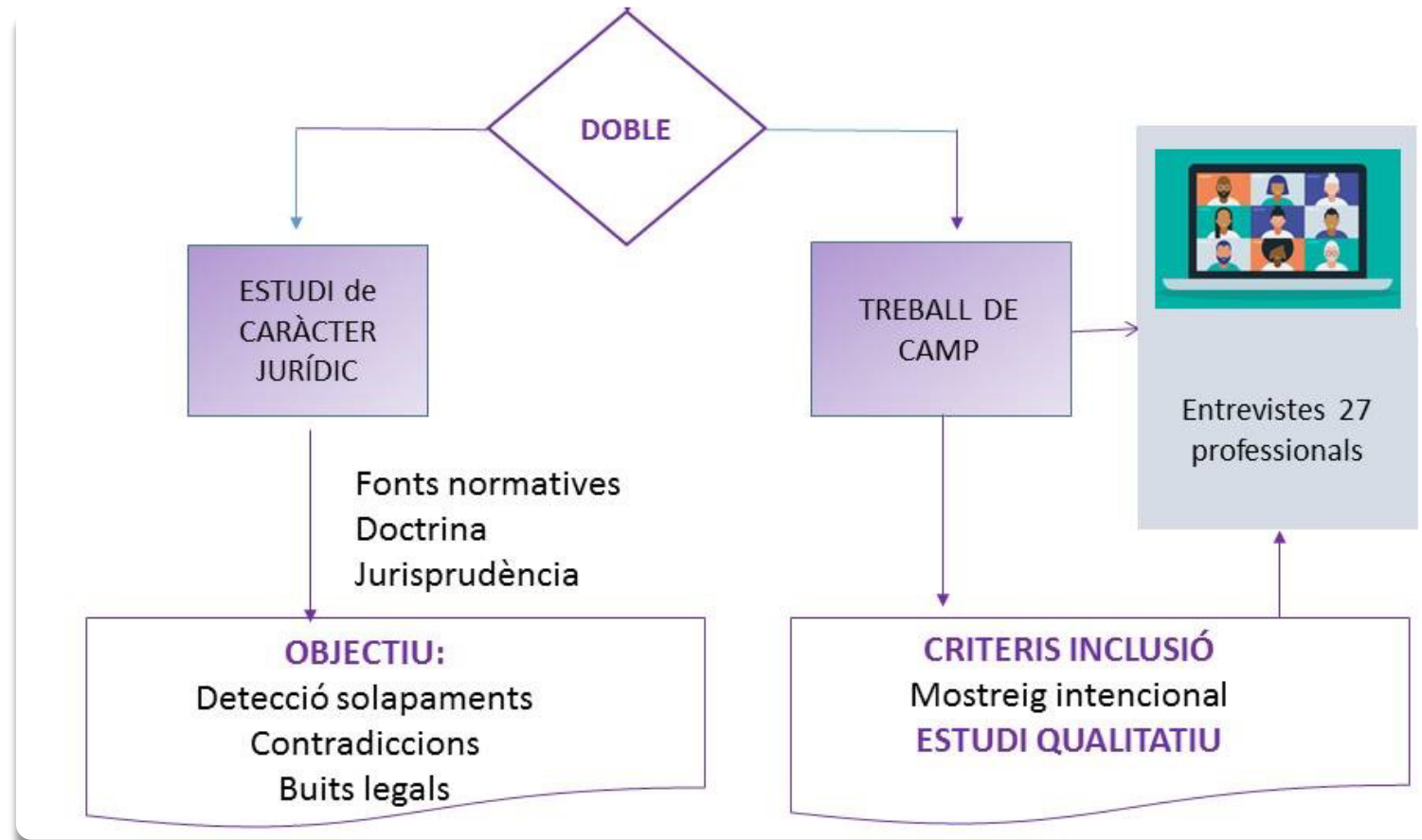
Proposar criteris respecte a com s'han d'adoptar les mesures civils, penals i assistencials per tal de millorar la protecció dels i les menors

Plantejar propostes de millora de les mesures civils, penals i assistencials per assolir una millor atenció a les víctimes menors de la violència masclista

Oferir un conjunt de bones pràctiques que garanteixen la protecció de les persones menors víctimes de violència masclista, en compliment del seu interès superior.

Assenyalar eines de coordinació en l'execució de les mesures de protecció per possibilitar que la distribució entre jurisdiccions no comporti una deficient atenció a la víctima

Metodologia

LA TUTELA JUDICIAL DE LES PERSONES MENORS VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA DE GÈNERE A TRAVÉS DE L'ORDRE DE PROTECCIÓ

Dra. Elisabet Cerrato Guri
Professora Agregada de Dret Processal
Universitat Rovira i Virgili

1. La intervenció del MF en els processos amb menors

- ▶ Llei Orgànica 8/2021, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant la violència → art. 29
 - ▶ Protecció de l'interès superior de les persones menors d'edat en els casos de ruptura familiar i violència de gènere a l'àmbit familiar
 - ▶ Ministeri Fiscal

- ▶ **Poca presència del Ministeri Fiscal**

- ▶ Manca de recursos personals i materials
- ▶ S'accentua en les poblacions més petites

Absència en algunes actuacions en les que hauria de ser-hi present

▶ **Actuació del Ministeri Fiscal en la defensa dels drets dels i les menors**

- ▶ Amb caràcter general: tendència a deixar la protecció a les mares

- ▶ No compleix la funció d'actuar en defensa de l'interès del menor

- ▶ Només en casos greus

- ▶ En ocasions ni tan sols compareix

- ▶ PROBLEMA

- ▶ La mare abandona el procés sense tenir en compte l'afectació que això tindrà sobre els interessos dels seus fills/es menors

- ▶ Cal una intervenció més activa, prenent la iniciativa quan calgui

- ▶ Àmbit principal d'adopció de les mesures civils

- ▶ ORDRE DE PROTECCIÓ

- ▶ Legitimació del MF per sol·licitar-la

- ▶ Audiència urgent (72h)

- ▶ Pronunciament MF sobre les mesures que correspongessin per protegir l'interès dels/les menors

- ▶ Molt infreqüent (art. 7 LECrim)

- ▶ pronunciamet jutge d'ofici (art. 61 LOMPIVG i 544 ter)

2. Vigència de les mesures civils de l'ordre de protecció

- ▶ ORDRE DE PROTECCIÓ
 - ▶ Mesures penals
 - ▶ Mesures civils
 - ▶ Escassa i inadequada aplicació envers els i les menors = grans oblidats del problema (no resposta al conflicte familiar)

3 situacions:

1) Mesures civils adoptades en un procés de família anterior per un jutge civil

- ▶ Són vàlides
- ▶ No modificació pel jutge de VIDO amb l'ordre de protecció, excepte
 - ▶ Sol·licitud de modificació de mesures a través de la corresponent demanda civil
 - ▶ Incompatibilitat en l'execució d'aquestes mesures i de les noves mesures penals adoptades a la ordre de protecció
- ▶ Atenció: nova redacció art. 544.ter.7 LECrim a partir de la LO 8/2021

2) Possible ordre de protecció amb mesures exclusivament civils

- ▶ Jutjats de VIDO: mesures civils si també mesures penals
 - ▶ Si no hi ha un risc suficient per adoptar mesures penals, no es planteja una ordre de protecció només amb mesures civils
 - ▶ No es té en compte que les mesures civils són les que més protegeixen els i les menors

3) Extensió de les mesures civils de l'ordre de protecció a les filles/fills

- ▶ Excepcionalitat d'aquestes mesures
 - ▶ Supòsits de maltractament físic
- ▶ 2 conclusions:
 - ▶ Els i les menors són també víctimes de violència de gènere acordar mesures civils que en garanteixin la seva efectiva protecció
 - ▶ Aplicació "relaxada" dels arts. 61.2 LOMPIVG i 544.ter.7 LECrim →

3. Ratificació/modificació de les mesures civils provisionals

- ▶ Vigència de 30 dies --> prorrogables per 30 dies més
 - ▶ Dependrà de la posterior interposició de la demanda civil davant del VIDO
 - ▶ VIDO les prorroga d'ofici fins el judici oral del procés de família --> principi favor filii
 - ▶ VIDO manté la competència civil respecte el conflicte de família mentre la causa penal romangui oberta --> adopció i modificació mesures civils provisionalment acordades
 - ▶ Però si la causa passa a enjudiciament --> mesures penals jutge penal o AP
 - ▶ Això pot donar lloc a decisions contradictòries entre el jutge de VIDO, que es queda la qüestió de família, i el jutge penal (enjudiciador), que seguirà coneixent de la causa penal derivada de la violència (desconeixent, en ocasions, la situació familiar)
- ▶ Modificació de les mesures civils quan la causa penal deixa d'existir
 - ▶ Deixa de complir-se un dels requisits essencials de l'art. 87.ter.3LOPJ
 - ▶ Ja no es justifica la *vis attractiva* del jutjat VIDO --> competència del jutjat civil

4. Coordinació entre jutjats

- ▶ Calen mecanismes de coordinació entre jutjats per evitar violència de gènere institucional
- ▶ Si el jutjat de família pogués accedir a tota la informació del procés penal
 - ▶ Possibilitaria que el jutjat de violència sobre la dona se centrés exclusivament en l'aspecte penal i la jurisdicció civil abordés tota la qüestió de família
 - ▶ També permetria una resposta més adequada del jutge civil en els casos en els que s'hagués arxivat la causa penal (per falta de prova)

LA PROTECCIÓ CIVIL DELS I LES MENORS VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA EN LA RELACIÓ PATERNOFILIAL

Dra. Ana Giménez Costa
Professora Agregada de Dret Civil
Universitat Rovira i Virgili

La suspensió de la potestad parental

“l'episodi de violència interromp la vida”

- ▶ L'ordre de protecció no és l'instrument més adient per acordar una suspensió de la potestat parental:
 - ✓ es tramita en un judici ràpid, en un termini de 72 hores
 - ✓ no es disposa de temps suficient per recopilar totes les dades i els informes necessaris i per practicar les proves
- ▶ La violència psicològica dels i les menors derivada d'un reiterat i habitual maltractament sobre la mare incideix directament en el correcte desenvolupament de les persones menors:
 - ✓ molt excepcionalment es concedeix la suspensió
- ▶ És molt excepcional a la pràctica la seva adopció:
 - ✓ Tan sols en els casos en què l'agressió a les persones menors és directa i greu

El règim de guarda i custòdia:

“per un correcte desenvolupament de les víctimes menors”

- ▶ L'art. 233-11.3 CCCat: impedeix atribuir la guarda al progenitor contra el que s'ha dictat una sentència ferma per actes de violència masclista o hi hagi indicis fonamentats que hagi comès actes de violència masclista
- ▶ Però a la pràctica...
 - ✓ quan tan sols hi ha indicis fonamentats d'haver comès actes de violència, però no sentència ferma, és freqüent que s'atorguin guardes compartides als progenitors!
 - ✓ Quan la dona víctima s'acull a la dispensa de declarar, i el procediment acaba amb un sobreseïment, s'atorguen guardes compartides als progenitors!!
 - ✓ Es pot arribar a atribuir, fins i tot, la guarda exclusiva a favor del pare agressor, si els episodis de violència haguessin estat lleus i la mare víctima no estigués en condicions de fer-se càrrec dels seus fills/es!!!

Els règims d'estança i visites: “un moment crític en la protecció dels i les menors”

- ▶ Quan s'ha atorgat una guarda exclusiva a favor de la mare, hi ha la tendència a prioritzar el dret del progenitor que no té la guarda a tenir contacte amb els/les menors per sobre dels altres interessos en joc, en especial, l'interès superior del menor
- ▶ Dues situacions a la pràctica:
 1. si el maltractament és continu, a l'agressor se'l considera un mal pare
 2. si el maltractament són episodis puntuals, aleshores, pot ser un bon pare
- *Custòdies compartides encobertes
- *Serveis Socials critica que en l'àmbit jurídic s'hauria de tenir més present com pot influir l'adopció d'un règim de visites a favor del pare agressor/seus familiars en el correcte desenvolupament dels seus fills i filles.

Un canvi de paradigma: *"un maltractador no pot ser un bon pare"*

- ▶ Regulació anterior: apostava per reconèixer, amb caràcter general, un dret de visites al progenitor amb la possibilitat que el jutge limités o suspengués aquest dret només si es donaven greus circumstàncies o s'incomplien greu o reiteradament els deures imposats per la resolució judicial
- ▶ Regulació actual: art. 233-11CCCat (Decret llei 26/2021):
 - ✓ **acreditada la violència masclista els i les menors seran sempre víctimes**
 - ✓ **aposta imperativament per la no concessió del règim de guarda al progenitor maltractador, ni es pot establir cap règim d'estades, comunicació o relació, o si existeixen s'han de suspendre, en determinats supòsits:**
 1. quan hi hagi indicis fonamentats que ha comès actes de violència familiar o masclista
 2. Quan l'agresor es trobi incurs en un procés penal iniciat per atemptar contra la vida, la integritat física, la llibertat, la integritat moral o la llibertat i la indemnitat sexual de l'altre progenitor o els seus fills o filles
 3. Quan l'agresor estigui en situació de presó per aquests delictes i mentre no s'extingeixi la responsabilitat penal
 - ✓ **Excepcionalment: règim d'estades, relació o comunicacions a favor del pare només quan l'autoritat judicial, mitjançant una resolució motivada, pugui acreditar que això és el més convenient per a l'interès superior del menor**

El règim de prestació d'aliments: " al marge de les necessitats de cada cas"

- ▶ La prestació d'aliments a favor dels/les menors prevista a l'article 544.ter.7 LECrim, és una de les mesures civils que més habitualment s'adopten dins l'Ordre de protecció
 - ▶ S'adopta amb caràcter general aquesta mesura civil per tal d'assegurar que l'episodi de violència de gènere no alteri el deure del progenitor agressor de fer front a les necessitats dels seus fills/es i el dret d'aquests últims a rebre la quantia necessària per a la seva manutenció.
 - ▶ Determinació de la quantia de la prestació d'aliments: pensions estàndard
 - ✓ l'advocacia asseguruen que s'aporten proves suficients per a la fixació de la quantitat més adient al cas concret
 - ✓ els òrgans jutjadors al·leguen que no tenen prou temps ni recursos suficients per a aprofundir en aquest aspecte
- * Violència econòmica!

Proposta: invertir el procediment per abordar el tractament de la violència masclista primer des de l'àmbit civil i, si s'escau, després des de l'àmbit penal

El nostre model jurisdiccional està centrat en la salvaguarda de la seguretat de la dona i és eminentment penal:
"el procés civil ha estat sempre el germà pobre de la violència"

Resoldre en primer lloc i de forma àgil el conflicte familiar, amb un canvi en l'enfoc de la intervenció jurisdiccional permetria prendre una major consciència de la situació dels i les menors i de les necessitats de protecció que requereixen com a víctimes de la violència masclista

Avantatges:

- ▶ intentar reduir els abandonaments dels procediments
- ▶ agilitzen els procediments, donen respostes ràpides i descarreguen els VIDO's
- ▶ potenciar les mesures civils que protegeixen les persones menors
- ▶ assegurar la fortalesa de les dones víctimes

Dificultats:

- ❖ necessitat de donar una resposta adequada a cada nivell de gravetat
- ❖ sobresaturació dels jutjats de família
- ❖ absència de jutjats especialitzats en família en molts partits judicials

Moltes Gràcies!!